

ПОКЛОН БИБЛИОТЕКА ВОЈВОДЕ МОМЧИЛА ЂУЈИЋА КАРЛОВАЧКОЈ БОГОСЛОВИЈИ

САЖЕТАК | У раду је представљен књижни фонд поклон библиотеке војводе Момчила Ђујића Карловачкој богословији који је значајан са више аспеката, како због разноврсности фонда и ретких периодичних издања, тако и због српске књижевности у емиграцији, која је недовољно истражена и непозната српској читалачкој публици. Највреднији део фонда библиотеке Богословије Светог Арсенија у Сремским Карловцима, поред старе и ретке штампане и рукописне књиге, представља поклон библиотека војводе Момчила Ђујића, бившег ученика ове најстарије богословије код Срба. Незаобилазни аспект поклон библиотеке јесте проучавање живота и рада особе којој је припадала, а садржај само једног дела његове библиотеке, пружа нам нови приступ у сагледавању свестране личности дародавца, веома значајне за српску историју. Сарадња са Градском библиотеком у Новом Саду огледала се првенствено на сређивању библиотечке грађе у библиотеци Богословије Светог Арсенија. Успех вредан пажње је издање каталога ове поклон библиотеке, којим је омогућена видљивост вредног књижног фонда библиотечке целине Карловачке богословије који је доступан стручној и културној јавности. Имајући у виду да су библиотеке традиционалних цркава и верских заједница изван мреже библиотечко-информационог система Републике Србије, у пракси се показало да је овакав вид сарадње неопходан, јер постоји потреба да се библиотеке при црквама, манастирима и богословијама стручно уреде и каталошки обраде, а старе и раритетне књиге дигитализују и на тај начин постану доступне широј јавности. Наше црквене библиотеке, као чувари верске, културне и националне баштине, имају вредне фондове. У последњој деценији уз Библиотеку Матице српске, успостављена је интензивнија сарадња и јавних библиотека и библиотекара са црквеним библиотекама и библиотекама црквених образовних

установа, на националном и локалном нивоу. Библиотекари се непрекидно залажу и примењују важеће стандарде да се та грађа систематизује и обради у циљу промовисања и приказивања структуре и богатства ових фондова, што их чини доступним заинтересованим истраживачима. Заједничким радом стручних библиотекара на сређивању црквених библиотека чува се и презентује верска баштина српског православног становништва на овим просторима, али и у емиграцији и расејању. Уједно се одређују културне смернице и токови за будући вид сарадње друштва на верском и културном плану.

КЉУЧНЕ РЕЧИ | Карловачка богословија, поклон библиотека, војвода Момчило Ђујић, књижевност у емиграцији, књижни фонд, црквене библиотеке

БИБЛИОТЕКА КАРЛОВАЧКЕ БОГОСЛОВИЈЕ

У претходној деценији Управа Богословије Светог Арсенија у Сремским Карловцима радила је на богаћењу, сређивању и каталошкој обради књижног фонда школске библиотеке са циљем да данашњи библиотечки фонд постане доступан и користан ђацима, професорима и истраживачима, али и како би библиотека Карловачке богословије сачувала свој образовни значај и дугу традицију коју има у српском народу. Карловачка богословија је за протеклих двеста двадесет и шест година својим радом, поред образовања богослова и свештеника допринела очувању верског, културног и националног идентитета и интегритета Срба на простору Хабзбуршке монархије, односно Аустријског царства. Карловачки митрополити, борећи се за очување националног идентитета и радећи на просвети српског народа, подизали су образовне институције и оснивали библиотеке које нису служиле само за потребе цркве. Тако се Митрополијска библиотека, потоња Патријаршијска библиотека у Карловцима за време митрополита Стефана Стратимировића називала и Народном библиотеком, а садржала је богату и тематски разноврсну грађу. Библиотеку Карловачке богословије први пут је основао Иларион Руварац школске 1875/76. године, тада је основан фонд и обезбеђена су средства за увећавање библиотечког фонда, који је увећаван и поклонима личних библиотека као и набавком књига из Русије. По укидању Карловачке богословије, библиотечки фонд предат је на чување Патријаршијској библиотеци, где се и данас налази.¹ За време Другог светског рата комисија из

---

¹ Никола Гавриловић, *Карловачка богословија (1794-1920)* (Сремски Карловци: Српска

Независне Државе Хрватске стигла је у Сремске Карловце и конфисковала библиотечки фонд Карловачке богословије, која је тада радила као огранак Богословије Светог Саве у Београду. Заузимањем Радослава Грујића само један део фонда враћен је у Београд. Године 1964. обновљен је рад славне Карловачке богословије заслугом патријарха српског Германа (Ђорића), а обновљена Карловачка богословија добила је назив по њеном патрону Светом Арсенију, другом архиепископу српском. Богословији је тада враћена зграда српско црквено-народних фондова, где Богословија и данас ради. Данашња библиотека смештена је у згради Српског православног богословског семинара, интерната за ђаке Карловачке богословије, који је подигнут 1901. године од стране патријарха Георгија Бранковића. Књижни фонд је увећаван поклонима бивших ученика и професора, као и угледних свештеничких и карловачких породица. У библиотеци се чува и стари каталог који представља културно добро, јер нам пружа увид са којим је књигама кроз историју располагала библиотека Карловачке богословије.

Библиотека Богословије Светог Арсенија располаже са фондом од преко двадесет хиљада књига. Данашњи фонд библиотеке чини неколико целина. Поред вредне старе штампане и рукописне књиге која представља покретно културно добро од изузетног значаја, највреднији део фонда чини поклон библиотеке војводе Момчила Ђујића. Фонд библиотеке Богословије Светог Арсенија богатали су многи појединци и значајне установе, али највећи допринос библиотеци дао је њен бивши ученик војвода Момчило Ђујић, који се у њој школовао од 1926. до 1931. године.

САДРЖАЈ ФОНДА ПОКЛОН БИБЛИОТЕКЕ ВОЈВОДЕ МОМЧИЛА ЂУЈИЋА

Дародавац је 1997. године послао бродом из Лос Анђелеса своју библиотеку, а сведочанство о легату проналазимо у архивским документима Богословије. Истакао је да не поставља никакве услове у вези са слањем његових књига, као и да ће му бити олакшање на души ако буду од икакве користи. Постојало је велико интересовање за њену садржину и проучавање, јер многе књиге које је послао су књиге које нису тада биле познате српској јавности, публикације аутора који су издавали у емиграцији и расејању. Књижни фонд поклон библиотеке војводе Момчила Ђујића обрадила је Весна Петровић, библиотекар саветник. Књиге из фонда Ђујићеве поклон библиотеке тематски припадају областима историје, религије,

---

православна богословија Светог Арсенија, 1984), 156, 157.

биографије и књижевности. Посебно су вредне и бројне књиге које припадају ратној књижевности, историји и политици објављене после 1941. године.

Књижни фонд чине дела штампана у многим државама где су боравили наши исељеници: Сједињеним Америчким Државама, Канади, Аустралији, Аргентини, Великој Британији, Француској, Швајцарској, Италији и Немачкој. Највише публикација издато је у следећим градовима дијаспоре: Чикагу, Виндзору, Лондону, Мелбурну, Њујорку и Паризу. Најбројније књиге у фонду су издања плавог кола Српске књижевне задруге, а затим издања Српске мисли. Посебно су вредне ретке колекције серијских публикација, јер многе часописе немају ни наше највеће библиотеке, ни Народна библиотека Србије нити Библиотека Матице српске, као што је Гласник српског историјског друштва „Његош“ (осамдесет и пет примерака). Најстарија књига у фонду поклон библиотеке је издање Државне штампарије из 1870. године *Педагојичке поуке за учитеље, родитеље и све ђацијаше народног образовања* од Милана Ђ. Милићевића. Богат је и фонд стране књиге, језички разноврстан, којој сам Момчило Ђујић није придавао велики значај сматрајући да те књиге нису од велике важности, али нам пружају информације о његовом великом ауторитету који је уживао, јер посвете у књигама и поклони издавачких кућа из целог света нам указују на то да је био уважаван и цењен.

Међу некњижном грађом поклон библиотеке Момчила Ђујића налази се и његов дневник који је водио од 1950. до 1953. године. Значајан број публикација има посвету аутора или дародавца, печате, потписе и рукописне белешке. Посвете у књигама чине овај фонд јединственим, јер нам заједно са писмима и осталом некњижном грађом дају податке са ким је Момчило Ђујић одржавао контакте у расејању. Тако налазимо посвете писаца, историчара, књижевника и свештенослужитеља. Такође, сведоче нам и о његовом великом ауторитету који је уживао како међу Србима у расејању, тако и међу другим народностима и конфесијама. Печати и потписи са годином на књигама били су оријентири при одређивању припадности фонду, али нам указују и на то да је годинама брижљиво сакупљао ову књижну грађу.

Каталог поклон библиотеке војводе Момчила Ђујића има за циљ да јавно-сти представи богат фонд који броји око 2000 јединица библиотечке грађе, објављен је тачно двадесет година након његовог упокојења. У њему су пописане монографске и серијске публикације применом Међународног стандардног библиографског описа, преузимањем и сортирањем записа из електронске базе података Библиотеке Богословије Светог Арсенија. Опремљен је следећим регистрима: Регистар аутора, Регистар наслова, Предметни регистар, Хронолошки регистар, Регистар издавача, Регистар места издавања.

Преко описа само једног дела личне библиотеке сазнајемо много о даро-
давцу, пружајући нам нови приступ у сагледавању свестране личности веома
значајне за српску историју. Поклон библиотека војводе Момчила Ђујића сведо-
чи нам о његовом књижевном образовању, широком интересовању, љубави пре-
ма књизи, као и племенитој намери да завешта библиотеку својој богословији
на добробит многим нараштајима.

ЗНАЧАЈ ФОНДА ПОКЛОН БИБЛИОТЕКЕ ВОЈВОДЕ МОМЧИЛА ЂУЈИЋА ЗА СРПСКУ КЊИЖЕВНОСТ У ЕМИГРАЦИЈИ И РАСЕЈАЊУ

Поклон библиотека војводе Момчила Ђујића значајна је за презентовање, про-
учавање и вредновање књижевности и историографије у емиграцији и расејању,
јер је та литература дуго била негирана, ускраћена домаћем читалаштву и није
била уврштена у образовни систем, а неправедно јој је занемарена свака књи-
жевна и уметничка вредност. Дуг период домаћа јавност била је ускраћена за
дела и публикације неких од најзначајнијих српских писаца, попут владике Ни-
колаја (Велимировића), Милоша Црњанског, Јована Дучића, Слободана Јовано-
вића и других. Значај ове поклон библиотеке огледа се у богатој књижној грађи
и делима српске књижевности у емиграцији, која је недовољно истражена и не-
позната српском читалаштву, а са којом су првенствено професори и ђаци Кар-
ловачке богословије имали прилике да се упознају. Посебно су вредне књиге
које припадају ратној књижевности, историји и политици објављене после 1941.
године, као и прва издања аутора који су писали у емиграцији. Српски писци,
научници и публицисти у емиграцији и расејању су писали, развијали и обја-
вљивали свој књижевни рад, а њихова дела у отаџбини су била забрањена. Њи-
хово стваралаштво било је непознато српском читалаштву, а проучава се сис-
темски тек после 1990. године. Српски књижевници у Другом светском рату пи-
сали су у различитим условима, у окупираним градовима, логорима и у емигра-
цији, стварајући на различитим континентима. Осим субјективног у књижевним
остварењима, поезија, драма и проза из овог периода, обилује ратном стварно-
шћу, историјским чињеницама и родољубивим личностима.

Књижевност у емиграцији и расејању изнедрила је низ веома значајних пи-
саца. У фонду ове поклон библиотеке налазе се дела наших књижевника и ин-
телектуалаца који су живели и стварали у расејању, као што су Растко Петровић,
Јован Дучић, Милан Дединац, Станислав Винавер, Божидар Ковачевић, Алекса
Ј. Ковачевић, Драгослав Драгутиновић, Слободан Јовановић, Синиша Пауновић,

Ристо Ратковић, Ратко Парезанин, Живко Топаловић, Бранко Машић и други. Потребно је истаћи да се у фонду ове поклон библиотеке налазе и дела политичких неистомишљеника војводе Момчила Ђујића, као што су Добрица Ћосић, Владимир Дедијер и други.

Војвода Момчило Ђујић у Чикагу је основао Покрет српских четника Равне горе, који је развио плодну издавачку делатност; био је уредник листа *Србија*. Његова поклон библиотека значајна је и због црквене издавачке делатности ван граница отаџбине, јер садржи бројна издања епархија у расејању, дела владике Николаја Велимировића, Јустина Поповића, историчара Миодрага Пурковића, издања библиотеке Свечаник из Минхена, коју је уређивао прота Алекса Тодоровић, разне периодичне публикације и Календаре Српске православне цркве у Америци и Канади. Многи наши књижевници у емиграцији били су заступљени у издаваштву издавајући гласнике, часописе и друге монографске и серијске публикације.

Српска књижевност у Другом светском рату је домаћем читалаштву била представљана само као књижевност народноослободилачке борбе, док је српска књижевност у емиграцији негирана, имајући у виду дијаметралне супротности у књижевним темама, а писане у истом времену. Са једне стране искуство рата је честа тема у књижевности, српска ратна књижевност је једна од најплоднијих упркос тешким ратним околностима, а са друге стране ратови су утицали на књижевне токове, на писце и доступност њихових дела. Ратна књижевност у овом периоду често је била у служби политичке пропаганде. Чињеница је да се књижевност у емиграцији није користила као средство, та остварења немају само уметничку него и историјску вредност. Временска дистанца која је потребна за објективно проучавање историје, није неопходна да би се ратне прилике и ратно искуство књижевно приказало.

Књижевност у емиграцији за време Другог светског рата и после њега није се системски проучавала и тек сада добија заслужно место у српској литератури, као значајан део историје српске књижевности.

САРАДЊА БОГОСЛОВИЈЕ СВЕТОГ АРСЕНИЈА У СРЕМСКИМ КАРЛОВЦИМА СА ГРАДСКОМ БИБЛИОТЕКОМ У НОВОМ САДУ

Сарадња са Градском библиотеком у Новом Саду огледала се првенствено на сређивању библиотечке грађе у библиотеци Богословије Светог Арсенија. Поред овога, сарадња је подразумевала и размену литературе, одржавање промоција,

пригодних предавања и организовање разних садржаја примерених обема установама.

Имајући у виду да су библиотеке традиционалних цркава и верских заједница изван мреже библиотечко-информационог система Републике Србије, у пракси се показало да је овакав вид сарадње неопходан, јер библиотека која нема каталог као основни информациони апарат библиотеке и пописане публикације није функционална, поготово ако она садржи стару и вредну штампану књигу и друге публикације од изузетног историјског и националног значаја.

Библиотеке при црквама, манастирима и црквено-образовним установама као чувари верске, културне и националне баштине, садрже вредне фондове и чувају књижевна остварења нашег народа кроз историју. Постоји потреба да се оне стручно уреде и каталогски обраде, а старе и раритетне књиге дигитализују и на тај начин постану доступне широј јавности. Сређивање и обрада вредних фондова поверава се стручним библиотекарима, а сарадња резултира и израдом штампаног каталога и подразумева континуирану бригу о библиотечким фондовима.

После скоро пола века, поново је успостављена сарадња националних библиотека са Српском православном црквом. У последњој деценији уз Библиотеку Матице српске и Народну библиотеку Србије, успостављена је интензивнија и продуктивнија сарадња јавних библиотека и библиотекара са црквеним библиотекама и библиотекама црквених образовних установа, на националном и локалном нивоу. Библиотекари, примењујући важеће стандарде, залажу се да ту грађу систематизују, обраде, чувају, прикажу структуру и богатство фонда и учине га доступним заинтересованим истраживачима. Заједничким радом стручних библиотекара на сређивању црквених библиотека чува се и презентује верска баштина српског православног становништва на овим просторима, али и у емиграцији и расејању.

ВИДЉИВОСТ ФОНДА ПОКЛОН БИБЛИОТЕКЕ ВОЈВОДЕ МОМЧИЛА ЂУЈИЋА

С обзиром на то да се данас разним пројектима издвајају средства за библиотеке цркава, манастира и црквено-образовних институција омогућена је динамичнија сарадња, али потребно је да се средства и оправдају. Битно је истаћи да се ова богата књижна грађа која представља наше културно наслеђе, не само дигитализује него да постане видљива и претражива. Пример јесте поклон библиотека војводе Момчила Ђујића, која је видљива на јавно доступном онлајн

каталогу и узајамном каталогу програма за електронску обраду БИСИС (енг. OPAC – *Online public access catalog*) и на тај начин презентована широј јавности. Дневник Момчила Ђујића дигитализован је у програму Транскрибус препознавањем рукописног текста и доступан је на интернет страници објављених транскрибус колекција, а његов рукопис припада колекцији прављењу модела рукописне ћирилице XX века у оквиру програма „Демократизација дигитализације културног наслеђа“, који реализује Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ из Београда у сарадњи са другим установама културе.

ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ

Предност Сремских Карловаца јесте у историјско-културном значају као центру духовности, из тог разлога сарадња црквених и образовних институција са јавним библиотекама је неопходна, јер су библиотеке установа у Сремским Карловцима од посебног значаја за неговање писане и штампане баштине нашег народа. Уједно је потребно одредити културне смернице и токове за будући вид сарадње друштва на верском и културном плану. Овакав вид сарадње представља успешан образац на обострано добро, и има заједнички циљ да негује национално наслеђе и завичајне културне вредности.

Данас, захваљујући стручном уређењу дела библиотеке Богословије Светог Арсенија у Сремским Карловцима и објављивањем њеног каталога, садржај систематизоване и каталошки обрађене библиотеке постао је доступан стручној и културној јавности.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

Гавриловић, Никола. *Карловачка богословија (1794-1920)*. Сремски Карловци: Српска православна богословија Светог Арсенија, 1984.

Петковић, Љубица. *Поклон библиотеке војводе Момчила Ђујића Карловачкој богословији*. Сремски Карловци: Епархија сремска, 2019.

Српска књижевност у емиграцији: 1941-1991. - дискусија са округој сјола одржаној у САНУ, 26. априла 1991. године. Прир. Мирјана Детелић. Београд: Српска академија наука и уметности, 1991.

Српска православна црква: 1920-1970: сјоменица о 50-годишњици васпосјављања Српске ѡаширијаршије. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве, 1971.

Школске библиотеке у теорији и пракси: зборник радова са семинара за библиотекаре у средњим и основним школама Срема, 1994-2004. Ур. Весна Петровић. Сремска Митровица: Библиотека „Глигорије Возаревић“, 2005.

LJUBICA PETKOVIĆ
Novi Sad City Library, Novi Sad
petkovic.lj.b@gmail.com

A LIBRARY ENDOWED TO THE KARLOVAC THEOLOGICAL SEMINARY
BY DUKE MOMČILO ĐUJIĆ

SUMMARY | This paper presents a book stock which was endowed to the Karlovac Theological Seminary by Duke Momčilo Đujić, which is important from different aspects, both from the standpoint of the diversity of the stock and rare periodical publications, but also for the Serbian literature in diaspora, which is insufficiently researched and unfamiliar to Serbian readership. The most valuable part of the book stock of the Saint Arsenije Theological Seminary in Sremski Karlovci, in addition to the old and rare printed books and manuscripts, is the gift of Duke Momčilo Đujić, a former student of the oldest Serbian Theological Seminary. The inevitable aspect of this endowed library is studying the life and work of the person to whom the library belonged, while the content of even a part of his library gives us a new approach to understanding the versatile character of the gift-giver, a very important one for Serbian history. The cooperation with the Novi Sad City Library reflected primarily in sorting the library material in the Saint Arsenije Theological Seminary library. A success worthy of attention is the issuance of the catalog of this endowed library, which enabled the visibility of a valuable book stock of the library whole of the Karlovac Seminary that is available to the professional and cultural public. Bearing in mind that the libraries of traditional churches and religious communities are outside the network of the library's informational system of the Republic of Serbia, in practice this type of cooperation turned out to be necessary, because there is a need to professionally organize and process into catalogs the libraries of churches, monasteries, and seminaries, and also to digitalize old and rare books, and thus make them available to the public. Our church libraries, as the keepers of the religious, cultural, and national heritage, have valuable stocks. In the last decade in addition to the Matica Srpska library, intense cooperation between public libraries and librarians on the one hand, and church libraries and libraries in churches' educational institutions on the other hand, has been established on both national and local level. Librarians constantly put their efforts and implement the valid standards to systematize the materials and process them in order to promote and present the structure and richness of these stocks, which makes them available to the interested researchers. Through joint effort of professional librarians in organizing church libraries, the religious heritage of Serbian Orthodox community is preserved in these territories, but also abroad and in diaspora. What is established at the same time are the cultural guidelines and courses of future cooperation of the society on religious and cultural plans.

KEY WORDS | Karlovac Theological Seminary, the endowed library, Duke Momčilo Đujić, the literature in diaspora, a book stock, church libraries

ЛЮБИЦА ПЕТКОВИЧ
Городская библиотека в Нови-Саде, Нови-Сад
petkovic.lj.b@gmail.com

КНИЖНОЕ СОБРАНИЕ, ЗАВЕЩАННОЕ ВОЕВОДОЙ МОМЧИЛО ДЖУИЧЕМ КАРЛОВАЦКОЙ СЕМИНАРИИ

АННОТАЦИЯ | В статье представлен фонд книжного собрания завещания воеводы Момчило Джуича Карловачкой семинарии, который важен с разных точек зрения: как с точки зрения разнообразия фонда и редких периодических изданий, так и для сербской литературы в диаспоре, недостаточно исследованной и неизвестной сербским читателям. Самой ценной частью фондов библиотеки Духовной семинарии Св. Арсения в Сремски-Карловцах, помимо старинной и редкой печатной и рукописной книги, является книжное собрание воеводы завещание Момчило Джуича, выпускника этой старейшей сербской семинарии. Неизбежным аспектом этого книжного собрания завещания является изучение жизни и деятельности человека, которому она принадлежала и содержание только небольшой части его собрания дает нам возможность по-новому оценить многогранность личности завещателя, очень важного для сербской истории. Сотрудничество с Городской библиотекой Нови-Сада отразилось, в первую очередь, на сортировке библиотечных материалов в библиотеке Духовной семинарии Св. Арсения. Успехом, заслуживающим внимания является издание каталога этого личного книжного собрания завещания, благодаря которому ценный книжный фонд библиотеки Карловачкой семинарии стал доступным для профессиональной и культурной общественности. Принимая во внимание, что библиотеки традиционных церквей и религиозных сообществ находятся вне сети библиотечной и информационной системы Республики Сербии, на практике оказалось что такой вид сотрудничества необходим, поскольку библиотеки в церквях, монастырях и семинариях нуждаются в профессиональной обработке и каталогизации, а старые и редкие книги в оцифровке, чтобы они таким образом стали общедоступными. Наши церковные библиотеки, являясь хранителями религиозного, культурного и национального наследия, обладают ценными фондами. В последнее десятилетие, наряду с Библиотекой Матицы Сербской, публичные библиотеки и их библиотекари наладили интенсивное сотрудничество с церковными библиотеками и библиотеками церковных учебных заведений на национальном и местном уровнях. Библиотекари постоянно прилагают усилия в применении действующих стандартов для систематизации и обработки этого материала для продвижения и представления структуры и богатства этих фондов, делая их таким образом доступными для заинтересованных исследователей. Совместными усилиями профессиональных библиотекарей по организации церковных библиотек охраняется и представляет религиозное наследие сербских православных жителей не только в этих краях, но и за рубежом в

диаспоре. В то же время устанавливаются культурные ориентиры и курсы будущего сотрудничества общества на религиозном и культурном уровнях.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА | Карловацкая семинария, книжное собрание, завещание, воевода Момчило Джуич, литература в диаспоре, книжный фонд, церковные библиотеки